

Gazdasági folyamatok, politikai tendenciák és történeti problémák a Délvidéken a modernitásban

Gulyás László:

A Délvidék története. 2. kötet.

A török kiűzésétől Trianonig. 1683–1920.

(Közép-Európai monográfiák, 6. kötet)

Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged, 2012. 121 p.

Gulyás László:

A Délvidék története. 3. kötet.

Trianontól a királyi Jugoszlávia összeomlásáig (1941).

(Közép-Európai monográfiák, 8. kötet)

Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged, 2013. 140 p.

Gulyás László – történész, regionalista, a Szegedi Tudományegyetem professzora, a szegedi székhelyű Egyesület Közép-Európa Kutatására elnevezésű civil szervezet elnöke, a közgazdászoknak, geográfusoknak, regionalistáknak és történészeknek szakmai fórumokat teremtő (például konferenciákat szervező és periodikákat megjelentető) Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására (VIKEK – lásd www.vikek.hu) alapítója és vezetője, a Délvidék Kutató Központ tagja – immár évtizedek óta foglalkozik a sajátos fejlődési pályájú köztes-európai régió, azon belül is az egykori történelmi magyarországi egység, a Délvidék történetével és gazdaságával. Éppen tíz esztendeje jelent meg *Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák–Magyar Monarchiától napjainkig* című munkája (a Hazai Térségfejlesztő Rt. gondozásában 233 oldal terjedelemben), de a *Kárpát-medence régiói* sorozat hetedik köteteként Nagy Imre

szerkesztésében megjelent *Vajdaság* című könyv (Campus – Dialóg, Pécs – Budapest, 2007.) történeti fejezetének is ő volt a szerzője.

Gulyás László – miközben Edvard Benešről monográfiát jelentett meg magyar (Gödöllő) és angol nyelven (Toronto, 2008.), s megkezdte a Horthy-korszak magyar külpolitikájának kézikönyvszerű földolgozását (amelynek első két kötete a gödöllői Attraktor Kiadó gondozásában került kiadásra 2012–2013-ban) – hozzálatott a Délvidék történetének szintézisigényű összefoglalásához. A négyrészesre tervezett *Délvidék története* című sorozatnak eddig két kötete jelent meg: sajátosan az első és az utolsó egység elkészítése és megjelentetése még várat magára. A széria részei közül az első a középkori és koraujkori történeti momentumokat vizsgálja (Ajtony territóriumától a török berendezkedésig), a második a török kiűzésétől a trianoni békediktátumig terjedő korszakot, a harmadik a Trianontól a Délvidék Magyarországhoz való visszatérének idejéig (1941) tartó periódust mutatja be, míg a negyedik kötet a második világháború éveitől a napjainkig tartó folyamatokat elemzi.

A *Délvidék története* sorozatnak *A török kiűzésétől Trianonig. 1683–1920* alcímet viselő második kötete négy fejezetből áll. Az első a törökellenes harcok utolsó szakaszainak korától (a tizenhetedik század utolsó harmadától) 1848-ig, a második 1848-tól 1867-ig mutatja be Bácska és a Bánság történetét. A harmadik egység a szerző által a „*Délvidék aranykorának*” nevezett dualista korszaknak a tendenciáit ismerteti, a negyedik pedig a térség fölosztásának és a régió területi integritása megszűnésének idejét (1918–1920) és annak történeti problémáit dolgozza fel. Gulyás László jó érzékkel láttatja – mint az megnyilvánul például az etnikai térszerkezet elemzéséből levont pontos következtésekben is – a Délvidék kifejezetten soknemzetiségű jellegét, ahol a nagyobb nemzetiségi közösségek – német, szerb, román, magyar – mellett számos kisebb etnikai csoport (cseh, szlovák, ruszin, bolgár, olasz, francia stb.) volt jelen. Külön kiemelendő a szerb etnoregionalista törekvések ismertetése és a történeti korszakokon átívelő központi kormányzati regionalizációs kísérletek – a tizennyolcadik századi Temesi Bánság és a neoabszolutista korszakban megszervezett Szerb Vajdaság és Temesi Bánság rendszerének – részletes vizsgálata. Ezen jelenségekről egyébként bővebben és a most ismertetett kötet által megengedettnél jóval szélesebb összefüggésben írt Gulyás László a *Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon. 1690–1914* (Kárpátia Stúdió, Budapest, 2012. 283 p.) című könyvében.

A Habsburg-birodalom, majd az Osztrák–Magyar Monarchia „*éléstáráként*” számon tartott Délvidék dualizmuskori gazdaságának jellemzésekor a rendkívül fontos mezőgazdasági termelés mellett a jórészt arra épülő ipar is megfelelő hangsúllyal kerül bemutatásra. A szerző Temesvár, Arad, Szeged mellett Krassó-Szörény,

Torontál és Bács-Bodrog ipara mellett ismerteti a térség szolgáltató és pénzügyi szektorának a sajátosságait a tizenkilencedik század második felében és a huszadik század első másfél évtizedében. Gulyás László a könyv utolsó egységében a történelmi magyar állam megszűnése során keletkező román–szerb feszültségek etnopolitikai, geopolitikai és gazdasági dimenzióját is vizsgálja, miközben levonja a következtetést: a dualizmus korában a közlekedés, a gazdaság és a pénzügyek, valamint az oktatás és a kultúra területén ígéretes fejlődési pályára állt délvidéki régiót megtorpantotta a három ország területére való kerülés és a térség organikus kialakuló egységének mesterséges megbontása.

A sorozat *Trianontól a királyi Jugoszlávia összeomlásáig* (1941) alcímű második kötetének négy fejezete szigorú fegyelmezettséggel és roppant logikus módon épül egymásra. Az előző résztől eltérő módon ebben a könyvben a vezérelv nem a kronológia, hanem egy, a szerző által kidolgozott modell, amely a nemzetállam építésének specifikusan köztes-európai komponenseit hivatott bemutatni különböző dimenziók mentén. Így Gulyás szerint a nemzetállam-építési koncepciók jól modellezhetőek a modernkori multietnikus Köztes-Európában nyolc mező – (1) az etnikumok együttélése, (2) az ideológia, (3) az oktatás és a kultúra, (4) a politikai, (5) a gazdasági, (6) a regionális folyamatok, valamint (7) a nemzetközi politikai szintéren elfoglalt pozíció és (8) a kisebbségek és az anyaországok közti kapcsolatok – együttes vizsgálatával. Mindezek mellett a szerző a közép-európai nacionalizmusoknak és nemzetállam-építési törekvéseknek nyolc szakaszát különbözteti meg. (1) A tudósok érdeklődésének és az elméleti-ideológiai fundamentumok megalkotásának kora (tizennyolcadik század vége – tizenkilencedik század eleje). (2) A nemzeti propaganda kora (tizenkilencedik század eleje és közepe). (3) Államépítési törekvések konkrét megfogalmazása és első kísérletei (a tizenkilencedik század közepétől az első világháborúig). (4) A versailles-i békerendszer kora (1918–1938). (5) A német „új rend” időszaka (1938–1944). (6) A szovjet érdekszféra periódusa (1944–1990). (7) A posztkommunista korszak (1990–2004/2007). (8) A NATO-csatlakozások és az EU-integrációs törekvések ideje.

Az előbbieken bemutatott modell alkalmazásával a könyv további fejezeteiben előbb a jugoszláv nemzetállam-építési törekvések történeti problematikája, majd annak keretein belül a Délvidék sorsának alakulása kerül bemutatásra, végül pedig az 1941. évi felbomlás körülményeinek leírása után a két világháború közötti jugoszláv állam fennállása mérlegének megvonása következik – természetesen a Vajdaság dimenziójából. Ennek kapcsán állapítja meg Gulyás, hogy 1918 és 1941 közt „a Vajdaság (mint régió) és az ott lakó magyar (és német) kisebbség többszörösen hátrányos helyzetbe került a jugoszláv államon belül, el kellett szenvednie a szerb nemzetállam-építési kísérletet és annak számos negatív következményét.” (130. p.)

Gulyás László könyveinek filológiai háttérét a nagymennyiségű és szerteágazó felhasznált irodalom meggyőzően biztosítja, értéküket pedig növeli, hogy a szerző nem éri be a lokális folyamatok ismertetésével és értelmezésével, hanem azokat tágabb történeti és gazdasági kontextusba helyezve mutatja be, s ezzel a Délvidék régióinak a nagy nemzetközi gazdasági és politikai tendenciákban is tetten érhető szerepét is láttatja. A kötetek nagy erénye az interdiszciplinaritás, hiszen a történet-tudomány mellett a regionalizmussal, valamint a szervezés-vezetéssel és a menedzsmenttel is professzionális szinten foglalkozó Gulyás több tudományterület felől közelítve, több módszertan alkalmazásával jut el eredményeihez, amelyekkel segíti kötetének olvasóit a Délvidéken a modernitásban megfigyelhető gazdasági folyamatok, politikai tendenciák és történeti problémák rendszerében való eligazodásban.

A logikus fölépítésű és jól strukturált kötetek – amelyekben mindössze egy-két elgépelés és nem túl jól sikerült illusztráció hagy maga után kívánnivalót (így például a harmadik kötet 19. oldalán említett Egedy Gergely professzor *Államépítés vagy nemzetépítés? Konzervatív nemzetstratégiák* című tanulmánya természetesen 2012-ben jelent meg a *Magyar Szemle* hasábjain, nem pedig 1912-ben, a második kötet első hat térképének gyenge képminősége pedig nyomdai vagy technikai szerkesztési probléma eredménye, semmint tartalmi hiba) – alapvető munkáknak számítanak a témakörrel foglalkozó kutatók és az érdeklődő szélesebb közönség számára egyaránt, s szintézisjellegük miatt mind a felsőoktatásban, mind az ismeretterjesztésben kiválóan használhatóak.

Összességében tehát a *Délvidék története* című sorozat eddig megjelent kötetei alapos és a további tudományos kutatások számára megfelelő háttérül szolgáló munkák. Bizonyára a sorozat készülő két (az első és az utolsó) darabja is hasonló szellemben és szakmailag megalapozott tartalommal járja majd körül a Délvidék történetének egyéb korszakait.

Miklós Péter